

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Ne žmogus jiems svarbiausia

Spalio 25-oji kalendoriuje įvardyta kaip Konstitucijos diena. Švenčiama ji iškilmingai – Prezidentė Konstituciniame teisme sako kalbą, apdovanojami Konstitucijos egzamino nugalėtojai. Ne tik šią šventinę dieną, bet ir šiokią dažnai pabrėžiama pagrindinio šalies įstatymo raidė ir dvasia, žmonės raginami būti teisiškai raštingais, suvokti savo pareigas ir žinoti savo teises.

Tačiau ar iš tiesų dabartinei valdžiai reikia, kad žmogus žinotų savo teises ir įsisąmonintų savo pareigas? Argi ne valdžios abejingumu galima pavadinti žingsnį, kai Konstitucinis teismas, ėmėsis atkurti socialinį teisingumą, visų pirma ėmėsi žingsnių atkurti savo sumažintas algas, taip pat – visų teisėjų ir kitų aukštų pareigūnų?.. Premjeras tokiais atvejais arba nemato nieko bloga, arba neturi nuomonės. Ir tai labai keista, nes juk jis ir jo partija turėtų atstovauti žmoniškumui ir socialiniam teisingumui, juk ir rinkiminis socialdemokratų šūkis skelbė: „Svarbiausia – žmogus”.

Ir paties Konstitucinio teismo žingsnio šiuo atžvilgiu negalima pavadinti moraliai teisingu kitų šalies piliečių atveju. Juk Konstitucinio teismo teisėjas gauna tokią algą, kad jei palygini su policininko, kultūros darbuotojo ar mokytojo, pastarosios atrodo kaip vargo vakarienė. Paprastas žmogus, jas lygindamas, tik galvą palinguoja ir sako: „Negi jiems dar maža?” Veikiausiai taip. Kito paaiškinimo nėra. Godumas nesirenka socialinių sluoksnių, tačiau aukštesniuosiuose jis kur kas labiau regimas ir kur kas labiau sietinas su socialine neteisybe, nes įstatymus leidžiantys ir vykduojantys sluoksniai turi tokių galios svertų, kurių žemesnieji neturi.

Tačiau pastarieji turi balsą – balsavimo teisę, kurią įtvirtina šalies Konstitucija. Tai ne toks jau mažas galios svertas, ir valdantieji puikiai tai supranta. Tačiau kol minia tamsi ir melancholiška, kol emociniai protrūkiai užgožia sveiko proto balsą, tol šiuo svertu paranku naudotis populistams ir demagogams. Kodėl iki šiol Seime nepriimtas toks reikalingas šaliai mecenatystės įstatymas? Tikriausiai valdantiejiems būtų negerai, jei šalies kultūrai iš verslo pusės nubyrėtų pinigų, kad kultūra ne tik miestuose, bet ir regionuose taptų gyva ir funkcionuojančia sistema, kad didėtų žmonių intelektualinis ir emocinis raštingumas?..

Žinoma, kad negerai. Juk šitaip partija, agituojanti už žmoniškumą, neteks savo potencialių rinkėjų. Nes žmoniškumas socdemams, kaip ne kartą teko įsitikinti, yra tamsi ir inertiška substancija, kurią patogiu stumdyti šen bei ten. Koks protingas, orus ir savo šalį gerbiantis žmogus balsuos už tokią partiją? Pastaruoju metu vienas jos atstovas – reikėtų visiems žinoti jo pavardę, tai ponas Bronius Bradauskas – pareiškė, kad filmo, kuriame rodomi Sausio 13-sios įvykiai, kur sovietų kareiviai buožėmis daužo žmones, o tankai traukia juos gyvus, nereikėtų rodyti, nes iškilme dalyvausiantis Rusijos ambasadorius gali „pasijusti nejaukiai”.

Taip, ši partija žmoniškumą supranta tikrai savitai. Komentarų, kaip sakoma, nereikia.

„Žmoniškais”, matyt, reikėtų laikyti ir kitus šios partijos darbus – ypač energetinių projektų (atominės elektrinės, suskystintųjų dujų terminalo, skalūnų dujų paieškos) vilkinimą. Bet ar ne paprasčiau įvardyti juos kaip neprofesionalumą, abejingumą, beviltišką idėjų, o Konstitucinio teismo atveju – ryškų socialinio teisingumo jausmo stoką. Visa tai taip akivaizdu, kad tik aklas gali nematyti.

Kada gi atsibus inertiškasis žmoniškumas ir visa tai pamatys? Ar jam užteks populistinės dainelės prieš kiekvienus rinkimus? Ar kada nors mes atsikratysime emocinio ir intelektualinio tamsumo?

Tam reikalinga valia – ir politikų, ir pačios visuomenės. Valia turėti moralinę imperatyvą, kuris nusvertų svarstyklių lėkštelę, priimant svarbius šaliai ir jos piliečiams sprendimus.

Petras Uola

Antanas Sutkus.

Vienatvės melodija, 1977

Tradicinis

*Viskas yra prasminga.
Niekas prasmės neturi.
Mato tasai, kas žiūri:
aušta virš Vilniaus, sninga.
Spengiančią įtampos tylą
girdi tasai, kas klausos.
Sninga vos vos. Ir rausvas
brėkšmas danguj įskyla.
Tai, kas ryškėja šį rytą –
tūkstančius metų nokinta.
Viskas yra užrakinta.
Niekas neuždaryta.*

Aidas Marčėnas

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2013 metų IV ketvirčiui suteikė 12,950 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje”

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Petras Uola. Ne žmogus jiems svarbiausia • **2-as psl. Virginija Paplauskienė.** „Nesu ‘grynakraujė’ rašytoja • **3-as psl. Diana Šarakauskaitė.** Eilėraščiai • **4-as psl. Petras Mendeika.** Teatrų šventė Naisiuose • **5-as psl. L. Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Lietuviška Twin Peakso versija • **6-as psl. Audronė Girdzijauskaitė.** Teatro dailės žodynas „Ten, kur viskas daug labiau” • **7-as psl. Stanislovas Abromavičius.** Trys skausmo akmenys • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Pokalbis su kino režisiere Giedre Beinoriūte • Baltoji Marijos Remienės knyga

„Nesu ‘grynakraujė’ rašytoja”

Virginija Paplauskienė

Rugsėjo 20ąją į Maironio lietuvių literatūros muziejų susirinko gausus literatūros bei meno mylėtojų būrys. Vyko renginys, skirtas vienai iš žymiausių išeivių rašytojų, o taip pat aktorei, režisieri Birutei Pūkelevičiūtei atminti. Iš Vilniaus atvyko rašytojos krikšto sūnus Jo Ekscelencija Arkivyskupas Gintaras Grušas. Jis priminė, kad šis renginys yra ir Birutės Pūkelevičiūtės šeštųjų mirties metinių atminimas (mirė rugsėjo 21 d.). Dar viena Birutės Pūkelevičiūtės giminaitė – Dalia Cidzikaitė, maloniai sutikusi paskaityti poetės eilėraščių iš rinkinio „Metūgės”. Dalyvavo teatro kritikė Gražina Mareckaitė, literatūrologė Žydronė Kolevinskienė plačiai bei išsamiai apžvelgė kūrėjos prozinį palikimą. Šio straipsnio autorė supažindino su kūrėjos archyvinio palikimu bei trumpai apžvelgė jos poetinę kūrybą. Skaitytojams pateikiamas kiek sutrumpintas pranešimas.

Daugelis yra susipažinę su Birutės Pūkelevičiūtės romanais: „Aštuoni lapai”, „Devintas lapas”, „Rugsėjo šeštadienis”, „Naujųjų metų istorija”, apsakymų knyga: „Markas Polo Lietuvoje”, poezijos knyga „Metūgės” bei „Atradimo ruduo”, pjesėmis: „Žydra ir geltona”. Tačiau retas žino, kaip menininkė siekė savo užsibrėžtų kūrybinių tikslų. Gauta archyvinė medžiaga iš pačios kūrėjos, o dabar bendraujama su Jo Ekscelencija Arkivyskupu Gintaru Grušu dėl kultūrinio palikimo įamžinimo. Archyvalijos tampa neįkainojamu tyrinėjimo objektu, atveriančiu daug naujos informacijos. Su ypatingu jautrumu ir atida sklaidomos unikalios archyvalijos: dienoraščiai, užrašai, knygelės, rankraščiai. Esu laiminga, kad galiu praversti rašytojos rinkinį ir prisiliesti prie jos gyvenimo bei kūrybos paslapties. Šiandien noriu pasidalinti su skaitytojais savo išvalgomis ir pakalbėti apie tai, kas galbūt mažai žinoma arba visai nežinoma platesnei visuomenei. Cituosiu ištraukas iš laiškų, atsiminimų bei dienoraščių... Norėčiau, kad pati rašytoja prabiltų apie tai, kas jai buvo svarbu, brangu ir jautru...

„Buvau ir liksiu širdyje kaunietė”

„Gimiau rugpjūčio sekmadienį – tarp vienuolikės ir dvylikės. Ne bakūžėj samanotoj, o Kaune, Raudonojo Kryžiaus ligoninėje.” Likimas lėmė B. Pūkelevičiūtei gimti pačiu gražiausiu vasaros metu, 1923 metais liepos 12 d. Tai buvo ne tik gražiausias metų laikas, bet ir gražiausia vieta – Nepriklausomos Lietuvos Laikinoji sostinė. Anuomet Kaune buvo kuriamas teatras, opera, steigiami muziejai, intensyvėjo kūryba, buvo leidžiamos knygos. Nerūpestingi Birutės vaikystės žingsniai aidėjo Kauno senamiestyje, Žalio kalno papėdėje, „gaudant pūškuojantį ežiuką.” Iš visų pusių išvaikščiojo Mickevičiaus slėnį, rinkdama tėveliui Juozinėms žibutes. Ji džiaugėsi sprogstančiais kaštonų žiedais bei krentančiomis alyvų kekėmis Rotušės aikštėje. Pakerėta vaikių žydinčių liepų žiedų, vaikščiojo Laisvės alėja. Jau gimnazijoje kūrė savo mylimai Mamai eilėraščius. Norėčiau priminti, kad tik du išeiviai rašytojai, gimę Kaune, išsaugojo begalinę meilę savo gimtam miestui, vaikystės ir jaunystės prisiminimus grakščiai ir elegantiškai supynę į kūrybą. Tai Julius Kaupas, parašęs nevaikišką pasakų knygą „Daktaras Kripštukas pragare” bei Birutė Pūkelevičiūtė, atvaizdavusi savo numylėtą Kauną romanuose „Aštuoni lapai” ir „Devintas lapas”.

Birutė baigė „Aušros” gimnaziją, mokėsi konservatorijoje. Muzika tapo jos esybės dalimi. Kūrė ir rašė eilėraščius, dainas, kartu su draugėmis namuose suruošdavo nuotaikingus vaidinimus. Laiške K. Bradūnui rašė: „‘Don Žuanu’ esu apsižavėjusi nuo jaunystės. Mano draugės Reginos Songailaitės–Balčikonienės tėtis grojo teatro orkestre kontrabosu.<...> Jis gaudavo mums klavirą, o mes tas

Birutė Pūkelevičiūtė

R. Šileikos (Iš „Draugo” archyvo)

operas išmokdavom ir namuose suruošdavom savo ‘koncertinius’ spektaklius... Kita mano draugė („Aštuonių lapų” veikėja Rima) – konservatoristė, jau beveik koncertantė – būdavo mūsų ‘maestro’ ir akompaniatorė. Suedavom tik mes pačios, jokių svečių nekviesdavom; mano mama iškepdavo pyragą... ‘Don Žuaną’ buvom išmokę net su rečytatyvais. Mano draugė Irena Kazlauskaitė, dainavo Don Žuaną, o aš – visas jo apgautas moteris...” (1990 02 11).

Vėliau jau išeivijoje režisavo „Traviatą”, išvertė L. Beethoveno operą „Fidelis”. Išvertė Carlo Orfo kantatos „Carmina Burana” tekstus. Gaila, kad šis XX amžiaus sėdevras taip ir neatliktas lietuvių kalba. Kantatos muzika parašyta 1937 metais, bet tekstas labai senas – 24 dainos, kurias sukūrė nežinomi poetai klajūnai vienuoliai XII–XIII a. Didžioji dainų dalis rašyta viduramžių lotynų kalba, o kelios dainos – senąja vokiečių ir senąja frankų kalba. „Baisiai užsidegiau padaryti kažką ko neįmanoma padaryti didžiosiomis kalbomis – išversti ‘Carminą Buraną’, dainas rimuoti ir pritaikyti dainavimui”. Tai vienas charakteringiausių B. Pūkelevičiūtės bruožų – padaryti tai, kas neįmanoma. Darbas užtruko pusę metų. B. Pūkelevičiūtės vertimas yra saugomas Maironio muziejuje.

Teatras jai buvo „nepagydoma liga”

Birutė buvo apdovanota dešimteriopais talentais ir tikrai jų neužkasė žemėn... o atkakliai ir jautriai puoselėjo, ugdė, brandino ir brangino. Nuo vai-

kystės pakerėta teatro, nusprendė tapti aktore. Prieš tėvų valią įstojo į Kauno Jaunojo aktoriaus teatrą. Birutė nebuvo iš tų, lengvai pasiduodančių: turėjo tvirtą charakterį, ryžtingą būdą, atkakliai siekė užsibrėžto tikslo. Rinkinyje saugomi jos prirašyti sąsiuviniai su pastabomis – kaip reikia atlikti vieną ar kitą etiudą... kaip aktoriui reikia kvėpuoti, vaikščioti, kalbėti, stovėti, sėdėti... Tik iš tų užrašų galima suvokti, kokias „Tantalo kančias” reikia patirti aktoriui, atliekant vieną ar kitą vaidmenį. Vienas etiudas... arba ne – atodūsis – buvo repetuojamas dvidešimt, penkiasdešimt kartų... Tačiau B. Pūkelevičiūtei tai buvo ne vargas, bet Dievo malonė. Per savo aktorinį gyvenimą atliko įsimintinus vaidmenis Kaune, Vokietijoje, Monrealyje, Amerikoje. Skurdus buitine prasme, bet pakylėtas, turiningas ir džiaugsmingas teatrinis gyvenimas buvo Vokietijoje. Išeivijos teatras gyvavo entuziastų grupelės dėka.

Atvykus į Monrealį Birutė kartu su kitais sukūrė „montrealiečių” grupę. Vienaime laiške H. Nagys rašė: „kol Tu gyvuosi, tol Montrealiečių teatras gyvuos.” Gyvenimas Birutės nelepino, ji buvo priversta išmokyti daugelį dalykų, net ir tokių, kurių nepajėgtų atlikti vyrai: „Saky-sim, aš galiu pasisiūti kostiumą, mašinėlė perrašyti veiklą, iš *paper-mache* pasigaminti butaforiją, galiu dirbuotis su filmo moviola, redaguoti magnetinę garso juostą ir tvarkyti kasetės įrašus, turiu nuovoką apie apšvietimo kontrolines lempas ir dekoracijų dažymą, įstengiu suregzti reklaminį rašinį laikraščiu, o svarbiausia – reikalui esant, mano galvoj ima sukinėtis minčių čiuptukai: kaip sutelkti naujai sugalvotam žygiui lėšų?”. Teatras ir muzika jai buvo kerinčios pasakos... Tačiau sunku nuspėti, kur ji gyveno, ar pasakoje, ar realybėje: „Realybė nėra menkesnė už svajonę ir todėl dėl jos verta aukotis”. Birutė aukojosi ir darė viską, kad gyvenimas būtų spalvingai gražus. Aukšti vertybiniai kriterijai buvo perpinti estetinė gija. Viskas, ką darė – ar plokštelių K. Borutos „Baltaragio malūno” ir B. Sruogos „Milžino paunksmės” įrašymas ir išleidimas, ar filmo „Aukso žąsis” pastatymas, ar A. Škėmos „Živilėje” suvaidintas Živilės vaidmuo – buvo gilu, prasminga ir žavu. „Kartais man vaizduojas, kad mūsų susikurtas teatras buvo lyg fantastiškas auksinis sviedinys, kurį mėčiodami žaidėm, patys apsvaigę to kamuolio švytėjimu. Gal mūsų džiaugsmas buvo iliuzija? Scenoj kardai mediniai, pilys nutapytos ant drobės, karūnos blizga tik stikliais. Todėl įprasta teatrą vaidinti iliuzoriniu pasauliu. O juk tikresnio už jį nėra, tikresnio – nėra.”

Kertiniai krikščioniškieji gyvenimo pamatai buvo tėvų padėti vaikystėje. Iš namų paveldėjusi grožio ir gėrio sampratą, siekė įkūnyti ją savo darbuose. Teisybės dėlei reikia priminti, kad tėvai troško dukrą matyti „pianiste arba bent poete”. Bet, manyčiau, kad tikrai nenusivylė. Jie buvo pirmieji mokytojai, skatintojai. Laiške dukrai mama rašė: „Džiaugiasi Mamutės širdis, kad Tu mūsų neužmiršti. Žinai vaikelį, kad verta esi pagyrimo dėl stiliaus. Mudu su Tėčiu gėrėjomės Tavo laiškučiais. Aš ir vėl Tau primenu, nors Tu ir pati žinai, kad galėtum rašyti. Čia jau nebe komplimentas, bet tikra tiesa. Aš jau norėjau Tavo pirmą laišką atiduoti kokiame nors laikraščio redaktoriui, kad panaudotų, bet žinoma neišdrįsau be autoriaus sutikimo to padaryti. Gal kada vėliau pati kada nors sugalvosi tai padaryti. Man tai padarytum didžiausią džiaugsmą.” (1942 VIII 08)

„Proza yra geriausia tada, kai ji yra poezija”

B. Pūkelevičiūtė, didžiųjų gyvenimo pasių – muzikos, teatro bei literatūros vedama – sukūrė savitą kūrybinį pasaulį. Ji lengvai valdė plunksną: rašymas jai tapo žaidimu – tapymu. Premijuotuose romanuose „Aštuoni lapai”, „Devintas lapas”, „Rugsėjo šeštadienis”, „Naujųjų metų istorija” rašytoja prabyla lig tol lietuvių literatūroje negirdėtu balsu.

Nukelta į 8 psl.

Diana Šarakauskaitė EILĖRAŠČIAI

Diana Šarakauskaitė – JAV gyvenanti poetė, kurios publikacijos spausdinamos „Metuose“, „Šiaurės Atėnuose“, „Nemune“, „Poezijos pavasaryje“, JAV lietuvių spaudoje. 2007 m. D. Šarakauskaitė tapo JAV LB kultūros tarybos poezijos konkurso laureate. Poetės eilėraščiuose pasirodo socialinės istorinės realijos, nykstantys kraštovaizdžiai ir besikeičiantis atsakomybė už namus praradusio žmogaus veidas. Iki šiol yra išleidusi dvi eilėraščių knygas: „Medžiai mano tėvai“ (Homo liber, Vilnius, 2009) ir „Septyni gailestingumo darbai kūnui“ (Kauko laiptai, Kaunas, 2013).

Diana trumpai apie save. „Gimiau Veisiejuose. Druskininkuose baigiau vidurinę ir dailės mokyklą. Mokiausi Vilniaus universitete Filologijos fakultete. Dirbau Vilniaus Rašytojų muziejuje, „Atgimimo“ laikraštyje, Parlamente. Amerikoje baigiau Montessori studijas, dirbu su skurdžiai gyvenančiais vaikais. Kalba yra vienintelė vieta, kur aš susikviečiu savo nesančius mylimus žmones, atsipina istorijos klausimai, grįžta rimtis ir ramybė, kurioje aš reiškiu savo teisę į žodžio gyvenimą. Tragiška neturėti tėvynės. Tragiška yra pasirinkti tėvynės neturėjimą. Tragiška yra auginti vaikus su perskelta savimone. Rašymas yra mano palikimas, liudijimas, kad taip aš rinkausi stovėti žmogiškumo pusėje.“

raidynas

Joriui ir Nortei
<>

kiekvienais metais laidoju
jūsų išaugtus vasarinius rūbelius

o kad jie būtų tik jūsų pernykščiai rudeniniai lapai
o kad jie būtų tik žalio į rudą apdaro pakeitimas
o kad jie būtų tik atsikartojantis dienų aidas
nuo mažučio pokštelėjimo į vandens tylią akį

jūs ratais ratais tolyn
jūs ratais nuribuliuojate tolyn ir tylyn
į violetinio snaudžiančio miško pusę
mano šiaurės paukščiai jūs mano šiaurės paukščiai
paklusnūs gamtos darbininkai keliaujantys nežinion
pasitikintys radijuojančia žemės trauka

kol jūs plakate sparnais
budri budžiu
snape laikau sidabro kulną

žiemos dienos trumpos

mano vaikas sako
tai ilgiausia diena
mano trupinėlis
ašaromis padruskintu keliu eina ir sako
tai buvo ilgiausia diena
mano akies vyzdys
mano rojaus vartai
lieja trimečio ašaras ir sako

tai buvo tokia ilga ilga diena
dienų diena.

vis dar bučiniiais grįžtu sūriu jo veidu
jam tik regis jis tuoj užmigs gal užmirš

o man per pernykštės žolės žalias kojas dalgis kerta
vaiduoklėja į pusnynus didele pėda įminti nykštukai
ant kablo už žiaunų pavertos žiojėjančios aukso žuvys
dėželėje netyčiomis atrastos mirusių tėtės ir mamos plaukų sruogos
sakau ----- čia ne dabar ne su mumis
nejkliūki taip lengvai
tai pasakos spąstai

o mes juk saugiai
po ledu po stiklu po vašku po veidrodžio sidabru
po juosvėjančiu vasario dangumi
po pasvirusiu išaštrintu mėnesio pjautuvu

Katekizmo paprasti žodžiai

kai vaikas pakeldavau galvą
tik Mama tik ji
segtuku iš suspaustų lūpų kraštelio
galėdavo prisegti varvančių patalynių kraštus
man vėl parodyti daugų kraštelį –

tai buvo stipriausias tikėjimo argumentas
amžinybės įrodymas

kelių potėpių peizažas

man sako
pilka tavo šalis kraštovaizdžiai nykūs –

todėl ir negaliu pasidalinti

veidą nuliejančia miglota lietaus pilkšvuma
nuskalbto pažįstamo audinio gaiva

nes taip kvėpėjo mano namai.

<>

pakalnutės prie namų
maniau –

primins to pavasario žaliuose miškuose
patiestus debesų snieguotus patalus:

kvėpia šermenimis
žydi per ryškiai
kvapas gniaužia gerklę

gerai kad žydi taip trumpai

kur dėtis žmogui be dangaus ir žemės

atskirtos akys širdis ten plaučiai kojos čia
rankų pelekai visada besiplakantys vaivorykštiniai
vasaros mirksnio įrėžis saulės šuke
švelnioje vaiko odoje

o kažkur ir pabarstyti išbarstyti žingsniai
mano žingsniai žirneliai vaikeliai
kadais visi vienoje ankšties valtyje
skruostas prie skruosto
vienas kitą šildę saugoję išauginę
sapnavę tolių tolius
pataikę į juodą žemės akį

vasara baigės

1.
plaukėm valtimi veidrodinės tylos paviršiumi
lašai nuo irklų kapt kapt kapt nuribuliuodami
suderinti eilinių balsai amžinybės koncerte
nutilę vos vos kvėpuodami
vienas kitam vienas kitame
valtelėje amžinybės rieškučiose
vienu du patys sau

2.
nuo vėjų susigūžę rankom save suvystę
vienas nuo vieno kitas iš kito kranto
žiūrėjom į išskrendančias gerves
rašančias laišką danguje
pasišiaušęs ežeras ežio nugara
joms siuntė kirviu iškapotą
trumpą rudens atsakymą

draugės ir aš

buvau užmetus pametus tarp laiškų mokesčių
svetimkalbių našlaičių draugių nuotraukų
kurioms niekada
taip ir neparodžiau savo veido
neatvėriau širdies

radau ją

mano mylimiausią knygą –

ji buvo mažesnė nei prisiminiau
lengviau sutilpo delnuose – bet atvertus
pirmą lapą žodžių upė mane pagriebė ir nusinešė
čia sukuryje čia švelniai laikoma migdoma sukama rateliu
vestuvių šokis –

tik vienos vienai vienoje su viena

suskambus vaikų balsams jų žingsniais
smagiam trepsėjimui už durų grįžau
tik į nieką nebuvau panaši.

nei į tą kuri skaitė knygą
nei į tą kuri užvertė lapą –

tai upė, po kurią mirusi vaikšto mano Senelė

galvojau kad laiko aitvarą pagavau
įsitvėrus už vėjo siūlo laikau

Alytaus tiltai ilgais tamsiais atspindžiais sugriuvo į upę
o upė sulūžo nuo ašarų išo
ten kur Juziukas liūliuojas ant švelnių vandens rankų
ten ir aš likau į medžio lapus įsmigęs popierinis paukštis
permirkusiais sparnais ir nutekėjusiu rašalu
su vandenį atsispindėjusiais
numirgėjusiais nugarmėjusiais
jau neatpažįstamais veidais

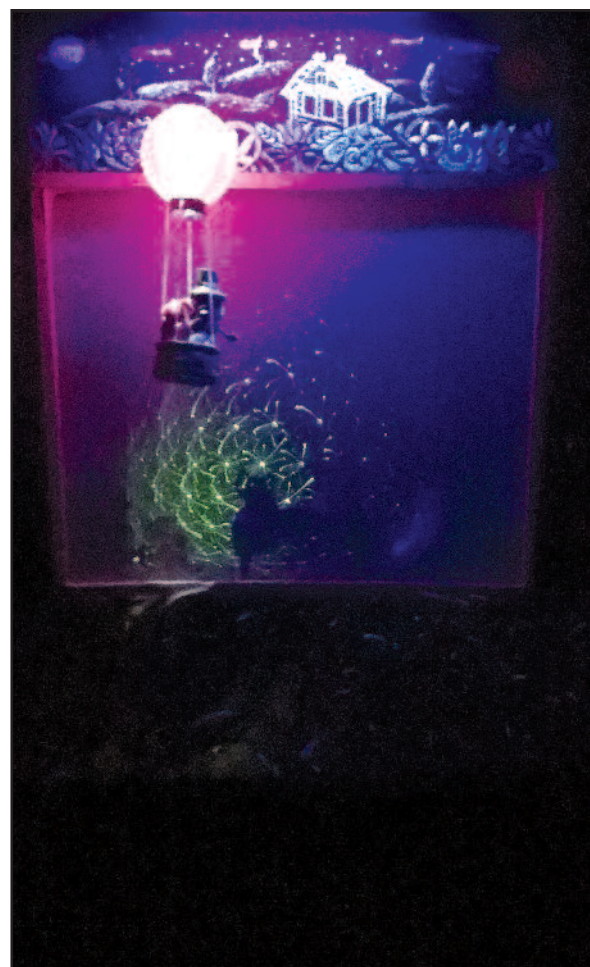

Teatrų šventė vaikams ir jaunimui Naisiuose

Scena iš baltiškų vestuvių R. Banionio režisuojamame seriale „Naisių vasara“.

Ramūno Karbauskio nuotr.

Scena iš spektaklio „Kratatukai ir stebuklingas triušis“. „Vaivorykštės“ teatras, rež. – Petras Mendeika

Petras Mendeika

Nors kartą apsilankęs Naisiuose, išpūdzio jau nepamirši. Negailėdama darbo ir širdies, vietos bendruomenė, įkvėpta mecenato Ramūno Karbauskio, puoselėja savo gimtinę, paversdama ją traukos centru ne tik visai Lietuvai, bet ir į netoli Naisių esantį Kryžių kalną užklystantiems turistams iš svečių šalių.

Čia, Naisiuose atgaivinamos baltų kultūros tradicijos, įpareigojančios ne tik gražiai ir blaiviai gyventi, bet ir siekti, kad lietuvių vardas būtų siejamas ne su nusikaltimais ir aukso veršio garbiniu, o su kilniais ir prasmingais darbais, meile savo kraštui ir rūpesčiu ateitimi. Čia niekas neįsivaizduoja gyvenimo ne tik ateityje, bet ir dabartyje be vaikų ir jaunimo. Gausu jo šioje gyvenvietėje.

Gal todėl nacionalinis profesionalių teatrų, pasaulinės teatrų sąjungos ASSITEJ narių, vaidinančių vaikams ir jaunimui festivalis pasirinko Naisius ir š. m. spalio 15–17 dienomis čia surengė šventę.

Festivalyje savo spektaklius parodė aštuoni žinomi Lietuvos teatrai, suteikdami išskirtinę progą viso Šiaulių regiono vaikams bei jaunimui pasinerti ne tik į pasakos ar legendos pasaulį spektakliuose, bet ir pamatyti, paklaidžioti po baltiškos legendos tradicija sukurtus parkus ir baltų dievų panteoną Naisiuose, tai yra realybėje, ne pasakoje.

Ir plūdo į nacionalinį ASSITEJ festivalį minios (neperdedu, patikėkit) jaunųjų žiūrovų (ir ne tik jaunųjų) pamatyti geriausius pastarųjų metų spektaklius: Panevėžio teatro „Menas“, atvežusio „Karalaite ant žirnio ir kitas pasakas“, Nijolės ir Vitalijaus Mazūrų „Paršiuko Ikaro“ trupės, parodžiusios „Raudonkepūrę“, Cezario grupės, sužavėjusios pilietiškumu spektaklyje „Drąsi šalis“, trupės „Teatriukas“, improvizavusios muzikiniame spektaklyje „Pasaka“, Stalo teatro, parodžiusio bibliniais motyvais paremtą spektaklį „Avinėlio kelionė“, „Vaivorykštės“ teatro, vitražinėmis lėlėmis atskleidusio R. Šerelytės pjesės „Kratatukai ir stebuklingas triušis“ esmę – ką reikia daryti, kad su lauktu stebuklo, Kelmės mažojo teatro, parodžiusio „Vabalų pyragą“ ir, žinoma – festivalio šeiminkų „Naisių vasaros teatro“ trupės su meile sukurto spektaklio – V. V. Landsbergio „Pasakos apie obuolius ir kitus Obelių gyventojus“.

Festivalio metu buvo rodomi ne tik spektakliai – vyko ir seminarai bei praktiniai teatro užsiėmimai pedagogams, aktoriams ir vaikams. Buvo sudaryta puiki galimybė tobulinti profesines žinias ir plėsti savo akiratį, ir visa tai – žiūrovams – nemokamai.

Tačiau, kaip sakoma, nemokamai nieko nebūna. Už visa tai užmokėjo profesionalių teatrų vai-

Festivalio plakatas

kams ir jaunimui sąjunga ASSITEJ Lietuva (prezidentė – Violeta Podolskaitė) ir mecenatas bei šimmetinio festivalio šeiminkas Ramūnas Karbauskis.

Čia negaliu nepaminti ir naujausio jo mecenatystės projekto – drauge su žinomu dainininku Andriumi Mamontovu įkurto paramos fondo lietuviškos klasikos ir dabarties knygų vaikams leidybai ir sklaidai.

Be viso to, ką galėjo pamatyti ir patirti festivalio dalyviai bei žiūrovai, jie galėjo stebėti, o kai kurie ir dalyvauti (!) žymaus režisieriaus Raimundo Banionio režisuojamame kino seriale „Naisių vasara“, kuris mecenuojamas vėlgi to paties Ramūno Karbauskio. Ir ne tik mecenuojamas – Ramūnas Karbauskis yra ir scenarijaus bendraautoris.

Kaip galima nesižavėti tokiu iškilu lietuviškos kultūros puoselėtoju, kuris yra ir pagrindinis „Naisių vasaros teatro“ rėmėjas, užtikrinantis šio teatro gyvavimą ir nemokamą spektaklių sklaidą visoje Lietuvoje.

Negaliu nepaminti ir pagrindinės jo talkininkės, šio Naisių festivalio koordinatūros, projektų vadovės Ingos Karbauskienės, kurios buvo pilna visuose renginiuose. Tai ji užtikrino ne tik sklandų festivalio dalyvių darbą bei poilsį, organizavo žiūrovų atvežimą iš atokiausių kaimų, rūpinosi dalyvių apgyvendinimu ir maitinimu, bet ir sutikdavo bei išlydėdavo kiekvieną svečią su šypsena.

Sąmoningai nevertinu festivalyje parodytų

Stalo teatras ir jo įkūrėja Saulė Degutytė

spektaklių meninio lygio – visi jie buvo prisotinti meilės mažajam žiūrovui, aktorinių ir režisūrinių atradimų bei didelio noro, kad teatras vaikams Lietuvoje augtų ir stiprėtų.

Tačiau bene labiausiai nudžiugino festivalio uždaryme didžio mecenato Ramūno Karbauskio išsakytas pageidavimas, kad profesionalių teatrų spektaklių vaikams ir jaunimui festivalis Naisiuose taptų tradiciniu ir vykstančiu kiekvienais metais.

Ir tai daroma neįmanoma, kad mūsų Seimas niekaip negali susitarti ir priimti mecenatystės įstatymo, gal baimindamasis, kad žmogui ir jo kultūrai nebūtų aukojama per daug.

Festivalio metu dar kartą įsitikinau, kad ne žodžiais, o darbais Tėvynę mylim. Duok Dieve jėgų ir sveikatos tai darantiems. □

Lietuviška *Twin Peakso* versija arba kasdienybė, išpranašauta prieš dešimtmetį

Nacionalinė filmo „Vardas tamsoje“ premjera Vilniuje, „Forum Cinemas Vingis“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Filmas sukurtas pagal to paties pavadinimo rašytojos Renatos Šerelytės romaną (romanas pasirodė 2004 m., šiais metais išleistas antrasis leidimas). Skaitant rašytojos knygas, regį vaizdus, taigi pagaliau surizikuota kurti filmą, kurio su bendraminčių komanda prieš metus ėmėsi režisierė Agnė Marcinkevičiūtė ir operatorius Feliksas Abrušauskas.

Filmo žanras įvardijamas kaip detektyvas, tačiau savo siužetu, stilistika ir struktūra primena „film noir“: tiriamas su praeitimi, seksualine motyvacija susijęs nusikaltimas, nemažai moralinių dviprasmybių, veidrodinių atspindžių, tačiau nemoralizuojama, apskritai to laikmečio (1995 m.) mažo Lietuvos miestelio personažai labai spalvingi, charakteringi, tipiški.

Nėra nė vieno teigiamo ar prikišamai neigiamo herojaus, toks gyvenimas (net įtariamasis, žudikas Mokytojas savaip žavus, mat jį vaidina žavus aktorius Gediminas Storpirštis), juk ne veltui kadaise buvo Tardytojos mylimasis, vėliau, studijų laikais, ją rėmęs finansiškai. Mokytojui patinka, kad jo suvedžiota mokinė nė blakstienos krustelėjimu ar kitaip neišsидуoda, kai jis lemtingai pataria: „Niekada nežiūrėk kaip įtariamoji, žiūrėk į kitus kaip į įtariamuosius“; tas suaugusio mylimojo patarimas išminga mergaitei širdin, ji, nors būdama poetiškos prigimties, užaugusi iš tiesų tampa teisininke.

Mokytojas, įtariama, nuo senų laikų yra jaunų mergaičių (ypač našlaičių iš vaikų namų) kolekcionierius, ir jam nepatinka, „kai jos suauga ir tampa matronomis“. Šiuos žodžius Tardytoja jaunystėje irgi gerai išimena, kaip ir septyniolikametės „atseit jo mirusios pusseserės“ nuotrauką lentynoje, nes, pagal jos logiką, ji pati nemirė tik todėl, kad jai jau aštuoniolika! Tokia vaikiška nuojauta padeda mergaitei ne visai pasitikėti mylimuoju ir jiedviem važiuojant traukiniu nežinoma kryptimi... kuo toliau ... kad atsikratytų jūdvių kūdikio... O ypač – grįžtant atgal, kai „jos pasas jo kišenėje“, o „čia juk jos niekas nepažįsta“. Ji išreikalauja pasą gražinti. Taigi nuo aplinkinių slepiama jų meilė neatsiejama nuo kriminalinio įtario iš pat pradžių. Nieko nuostabaus, tas sovietinis laikmetis visur buvo „prisėtas“ nematomų agentų, įtartina buvę ne tik apie tai kalbėti, bet ir juos įtarinėti, o jie galėję nekaltai apskusti ką tik panorėję. Yra tokių beždžių vaizdingų epizodų traukinyje (aplinkui mamos su vaikais, o ji nežino, kur jai pasislėpti, kaip pabėgti, ar šokti po ratais?), kurie atskleidžia visą mergaitės skausmo (neįtikėtinai subtili ir įtikinama debutantės Deimenos Drąsutyės vaidyba).

Atėjus Nepriklausomybei, jau suaugusiai Tardytojai (aktorė Neringa Varnelytė) televizoriaus ekrane greta Deputato išnyra pažįstamas Mokytojo veidas, o diktore už ekrano kalba apie sunaikintus ar išvežtus į Rusiją buvusius slaptųjų agentų sąrašus... Panašiai kaip ir *Twin Peakso* miestelio istorijoje, netikėtai dingsta (po vieno buitinio konflikto) ir netikėtai atsiranda (mirus jo kaimynei) vienas veikėjas senukas, kuris amžinai ieško namų ir serga liga, susijusia su atminties praradimu...

KeistuoLę pranašę su pliauska rankose (irgi iš *Twin Peakso*) primena veterinaras – keistuoLis su kardu (Algirdas Dainavičius). Ne mažiau žavūs personažai yra viešbutuko, kur rastas merginos lavonas, savininkė (Kristina Kazlauskaitė), kuri įtaria, kad ir ją telepatiniu būdu naktimis smaugia ir visais būdais „kandžioja“ tas pats nematomas žvėris žmogžudys... Tik randai ant jos kaklo rodo vyro dantų žymes, o realių įkalčių nėra, nebent auskaras, kuris, pasirodo, besas pačios Tardytojos pamestasis... Neaprašinėsiu viso siužeto, lai paslaptis narplioja pats žiūrovas.

Gediminas Storpirštis ir Deimena Drąsutyė

Aktorės Neringos Varnelytės Tardytoja labai miela, simpatinga: nė iš tolo neprimena susireikšminusios kategoriškos teisininkės, kuriai terūpi įstatymo raidė. Gyventojų skundus ar ginčus vertina filosofškai, kartais nuskandina juos tiesiogine žodžio prasme ant mėgstamo suolelio gamtoje, gerdama iš butelio *Merlot* ir kurdama eilėraščius tiesiog į diktofoną, kaip ir serialo *Twin Peakso* miestelis specialusis agentas Dale Cooperis, kuris, tirdamas nusikaltimą, užrašinėja į diktofoną savo sapnus, pasąmonės nuojautas (ir niekam nekyla noras dėl to iš jo pasišaiptyti ar jį sukritikuoti!). Tardytoja rūpinasi savo kate *In Jang* (vardas, matyt, kompensuoja vyriškos ir moteriškos pusiausvyros trūkumą), neslepia savo silpnybių, kartais atsibudusi sapną supainioja su realybe (irgi kaip minėtas detektyvas *Cooperis*), nes yra įžvalgi, pastabi ir turi dar geresnę nuojautą (juk yra moteris).

Ji moka pasišaiptyti iš savęs, jos santykiai su kolegomis: policijos viršininku (Gintaras Liutkevičius) ir nuovados sekretore Atali (Jurgita Jurkutė) piešiami su lengva ironija: kiekvienas savaip žavus ir savaip keistokas. Jų apsižodžiavimai atviri, ironiški, žaismingi. Nuovados sekretorė Atali save itin prižiūrinti seksuali karjeristė (tipiškas įvaizdis šiais laikais), policijos viršininkas – irgi ne tas bosas, kurio reikėtų bijoti, jis savas, mylintis savo depresuojantį katiną (katinų filme net keli), norėtų merginti Tardytoją, tačiau prie jos seksua-

Katė Tina, filme atlikusi katinio Omaro vaidmenį

liai nepriekabiauja. Atali labiau linkusi seksualiai priekabauti, tačiau tokiam personažui, kaip ji, regis, viskas leista ir atleista.

Ir nuovados viršininko neįmanoma smerkti už tai, kad jis nutraukia nusikaltimo tyrimą, pranašškai perspėjęs Tardytoją: „Neskubėkit išaiškinti nusikaltimo, nes niekad nežinai, ką atskleisi jį išaiškinęs“. Filmas tikrai lietuviškas, nes Tardytoja pasinaudoja senais gerais ryšiais ir, jau uždarius bylą, duoda užklausą buvusiam kursioLui, kuris visais laikais pasižymėjo ypatinga uosle bei kruopštumu; ir ką sau manote? Iš tiesų gauna atsakymą, kurio iš nieko ir niekada nebūtų gavusi...

Filme vaidina Lietuvos kino, teatro ir televizijos žvaigždės: Neringa Varnelytė, Jurgita Jurkutė, Gintaras Liutkevičius, Gediminas Storpirštis, Kristina Kazlauskaitė, Rimantė Valiukaitė, Algirdas Dainavičius, Aistis Mickevičius, Elvyra Žebertavičiūtė, Deimena Drąsutyė. Yra ir epizodinių vaidmenų, pvz., rašytoja Renata Šerelytė pasirodo laidotuVėse kaip Deputato, režiančio agituojančią kalbą, patarėja. Dar viena gražuolė – tai lavoną vonioje suvaidinusi septyniolikametė savanorė Nastia, dar mokinė, tačiau jau kartais dirbanti modeliu, padeda mamai viename šeimos centre, o ateityje svajoja studijuoti psichologiją.

Dialogai ir monologai taiklūs, juokingi ar mąslūs, skirti personažams atskleisti. Čia yra mistikos, kaip garsiajame *Twin Peakso miestelyje*, tačiau ji nešiurpinanti, negąsdinanti, greičiau žaisminga, juokinga, labai žmogiška, poetiška, lietuviška. Žiūrovui pačiam leista pamąstyti, kas čia atsitiko ir kodėl. Kieno tas vardas tamsoje? Mokytojo, Tardytojos ar kiekvieno iš mūsų, ypač klestint žmonių, ypač vaikų ir mergaičių, dingimui ir žmogžudystėms? Pagrindinė veikėja Tardytoja neturi vardo, neturi vardo ir praeities šmėkla – mylimasis Mokytojas, o ir filmo pabaigoje pagrindinė liudininkė barmenė (Rimantė Valiukaitė) laukia traukinio, kad išvykusi pasiųstų ne tik vardą, bet ir pavardę. □

Iš k.: režisierė Agnė Marcinkevičiūtė ir filmo prodiuserė Živilė Gallego. L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Teatro dailės žodynas „Ten, kur viskas daug labiau“

Audronė Girdzijauskaitė

Ten, kur viskas daug labiau. Lietuvos teatro dailės žodynas. Sudarytoja – Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė. – Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2013

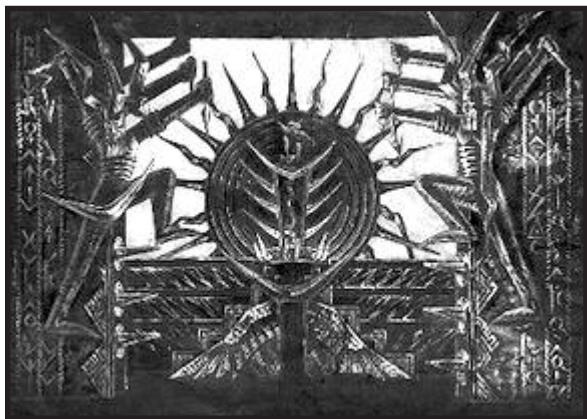
Mokslo enciklopedijų leidybos centras ir Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus šių metų rudenį išleido dailėtyrininkės Raimondos Bitinaitės-Širvinskienės sudarytą knygą keistu pavadinimu. Paastrąstė sako, jog tai Lietuvos teatro dailės žodynas. Nuo to ir pradėsiu, primindama skaitytojui, kad tokio leidinio Lietuvoje dar nesam turėję. O jo reikalingumu turbūt niekas neabejoja.

Apie Lietuvos teatro dailininkus (ir, aišku, ne visus) galime šį bei tą sužinoti įvairių laikotarpių enciklopedijose, skurdokoje, menkai iliustruotoje Jono Mackonio knygoje „Lietuvos scenografija“ (1968), viename kitame scenografijos albume ar atskiriems teatro dailininkams skirtose knygose, kaip antai „Mstislavas Dobužinskis“, „Liudas Truikys“, „Stasys Ušinskas“, „Vytautas Palaima“, „Feliksas Navickas“, „Adomas Jacovskis“, „Virginija Idzelytė“, „Dalia Mataitienė“ ir kitose, taip pat – Lietuvos teatro istorijos tomuose. Tačiau atrasti sutelktą informaciją apie scenografus viename leidinyje neturėjom galimybės.

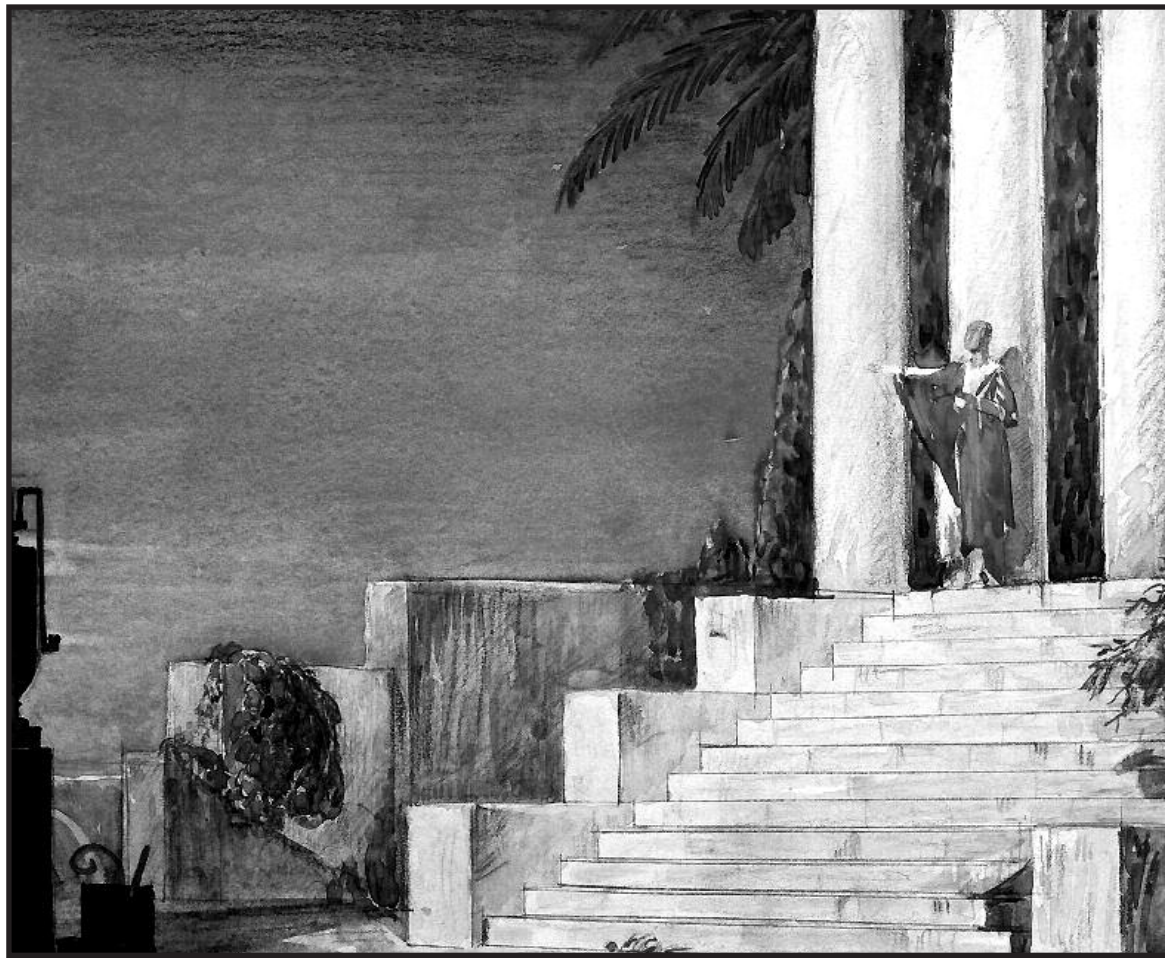
Gražiai išleisto, gausiai iliustruoto enciklopedinio žodyno su spalvotomis iliustracijomis (o tai nemažai kainuoja) pasirodymas džiugina, nes jame gali atrasti duomenis apie kone visus Lietuvos scenai – operai, dramai, baletui ir lėlių teatrui – kūrėjus dailininkus nuo kukliausių iki pačių žinomiausių. Čia atrasite ir kada nors teatrui talkinusių tapytojų, grafikų, skulptorių, architektų ar tekstilininkų pavardes (Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Viktoras Vizgirda, Kazimieras Varnelis, Stasys Kudokas, Eugenijus Gūzas, Mečislovas Bulaka, Rimtis Gibavičius, Arūnas Tarabilda, Vytautas Valius, Mindaugas Navakas, Valentinas Antanavičius, Vincas Kisarauskas, Mariana Bruni, Eglė Bogdanienė ir kiti).

Būtent atsidūrę greta „grynųjų“ scenografų, tie vardai leidžia mums įsivaizduoti ir suvokti, kokie glaudūs ryšiai siejo skirtingas dailės sritis ir kokią reikšmingą apykaitą jos patyrė. Knygoje atsirado vietos ir kritikams, dailėtyrininkams, rašiusiems teatro dailės klausimais. Pradedant Aleksandru Benua ir bagiant kokia šių eilučių autore bei pačia leidinio sudarytoja; tačiau pasigedau tarpukario kritikų, skyrusių dėmesio teatro dailei, Juozo Miltinio, Pulgio Andriušio bei vėlesniųjų – Raisos Krukaitės, Irenos Kostkevičiūtės, Nijolės Tumėnienės, kurios pirmos kėlė aikštėn nustumtų sovietmečių į nuošalę žymių scenografų – Ušinsko, Truikio darbus. Neradau knygoje ir Veros Kulešovos-Budrienės, anksčiau už kitus išleidusios Liudui Truikiui skirtą monografiją.

Knyga išleista naudojant kokybišką popierių, galima pasidžiaugti ir jos dailininko Alberto Brogos

Liudo Truikio dekoracijos eskizas spektakliui „Trys talismanai“

Vladimiras Dubneckis. Spektaklio „Marija Magdalietė“ dekoracijos eskizas

darbu. Gausiai iliustruota (daug spalvotų iliustracijų), knyga leidžia suvokti mūsų scenografijos apimtis ir jos pobūdį. Keista, kad kalbant apie abstrakcionistinę scenografiją, pateikiamos ne Lietuvos, o rusų dailininkų – Kazimiero Malevičiaus (1913 m.), Vasilijaus Kandinskio (1928) darbų iliustracijos. Kartais atrodo, kad kai kurių dailininkų leidinyje pateikti darbai yra ne patys geriausi, ne patys charakteringiausi. Negaliu patikėti, kad

baltai rausvas Galiaus Kličiaus scenovaizdis skirtas R. Granausko „Gyvenimui po klevu“...

Ir dar labiau džiuginu, jeigu žodynas būtų parengtas dėmesingiau, kūrybiškiau.

Glausta autoriaus biografija, jo fotografija, svarbiausios datos, pagrindiniai darbai – tai labai reikalinga informacija. Bet tokiam informacinio pobūdžio leidinyje, kaip aptariamas Bitinaitės žodynas, ypač pasigedau vardyno, turėjusio gerokai palengvinti skaitytojui nuoseklias paieškas; esu nustebinta ir tuo, kad knygos tituliname lape neradau viršeliui panaudotos fotografijos (režisieriaus Rimo Tumino „Maskaradas“, dail. Adomas Jacovskis) tikslaus aprašo: nepažymėta liko kostiumų dailininkė Virginija Idzelytė, nors būtent kostiumai nuotraukoje dominuoja.

Nemaloniai nuteikia ir tai, jog sudarytoja nepagalvojo apie proporcijas: tikrai reikšmingiems dailininkams kartais vietos pašykštėta, o antraeiliams – į valias. Tarkim, pasaulinio vardo Mstislavui Dobužinskiui skirta tiek pat vietos, kiek ir jo sūnums Rostislavui ir Vsevolodui, kurių indėlis į lietuvių ne lietuvių teatro dailę nepalyginamai menkesnis. Prasilenkiama su logika, kai H. Cipariui ski-

riama daugiau vietos nei M. Dobužinskiui, kai kalbant apie Juzefą Čeičytę nepaminima režisierė Kazimiera Kymantaitė (o minimi kai kurie trečiaiečiai), su kuria abi sukūrė anuomet Lietuvą garsinusių spektaklių „Kraujas ir pelenai“ pagal Just. Marcinkevičių.

Knygą sudaro pratarmė, dvi pagrindinės dalys, naudotos literatūros sąrašas, iliustracijų sąrašai. Pirmoji iš jų – *Terminai* – sudaro maždaug vieną penktadalį knygos apimtį. Čia tikrai atrasite nemažai teatro dailės terminų nuo butaforijos iki ver-tepo, daugiausia istorinių, tačiau pasigedau dažnai

ir šiandien vartojamų, kaip antai fonas, pandusas, pakyla ir kita; kai kurie terminai, sakyčiau, neteisingai rašomi – gapitas, padžentas, telarai (turėtų būti gabitas arba habitas, pedžentas, telarijai).

Neaptikau teatro ir scenos erdvės apibūdinimo. Keisčiausia, kad tarp „tarnybinių“ terminų patenka tokios bendro pobūdžio teatrinės sąvokos, kaip abstrakcionistinė scenografija, konstruktyvistinė scenografija (tada jau derėtų aptarti ir realistinę, ir natūralistinę scenografiją), kurios reikalauja įdėmesnio, platesnio aprašymo. Didumos teatro dailės žodyno skyrelių, kaip ir antros dalies – *Biogramų* – tekstus knygos sudarytoja skolinosi iš įvairių kitų skirtingu laiku išleistų leidinių, daugiausia iš Lietuvos, Lenkijos, Rusijos

enciklopedijų, žinytų, terminų žodynų.

Čia visko daug, bet pasigendi pačios autorės požiūrio, kontrolės, papildymų; kai kurie dailininkai pateikti sausai, šykščiai, enciklopediškai, o jų kūrybos apibūdinimui tarsi nelieta jėgų ir vietos. Nepažymėti svarbiausi, charakteringiausi darbai. Kai kurių autorių tekstai atrodo nusėję. Stebina tų straipsnių terminija, kai kalbant apie scenografiją, dar vis pasitaiko nevykęs žodis „apipavidalinimas“.

Vladimiras Dubneckis. Spektaklio „Marija Magdalietė“ kostiumo eskizas.

1959 metais pradėjusi gaminti elektrą, Kauno hidroelektrinė savo veiklą pradėjo ant žmonių ašarų. Iš Nemuno slėnio reikėjo kelti trobesius į svetimas vietas 722 šeimoms. Po vandeniui atsidūrė bene gražiausios Lietuvos vietos, miškai, upeliai, Vytauto Didžiojo vieškelis.

Buvusio Šilėnų kaimo gyventoja Anastazija Belazaraitė-Kučinskienė, gimusi 1921 metais, dabar gyvenanti Šlienavoje, Kauno rajone, tebenešiojanti gyvenimišką išmintį, gyvus prisiminimus ir guvų protą, yra sakiusi, kad jos žvyruotame gyvenimo kelyje buvę trys dideli akmenys: 1944 metais per frontą sudegusi sodyba, tremtis į tolimą Sibirą ir gimtojo 68 sodybų kaimo sunaikinimas užtvėnkiant Nemuną. Pastarasis akmuo jai buvo pats didžiausias...

„Kai sudegė trobos, buvo sunku, bet žinojome, kad pasistatysime naujas, kai išvežė į Sibirą, badavome ir kentėjome, tačiau žinojome, kad sugrįšime į Gimtinę... Tačiau kai ne tik griovė sodybas, bet naikino buldozeriais kalnelius, upelius, kirto miškus ir miškelius, ardė kelius ir juos lydėjusius klevus, beržus, gluosnius, verkė visi žmonės tarsi artimiausius žmones praradę...”

Per visą kaimą, o jis buvo iki 4 km ilgio, ėjo vieškelis, apsodintas šermukšniais, gluosniais, liepomis. Gyventojams reikėdavo jiems priklausančią atkarpą žvyruoti, tai žvyrą kasdavo iš Nemuno... O kur dar Žiglos miškas, kurio didžioji dalis yra iškilusi? Buvo jis dviejų-trijų kilometrų pločio, ten augo šimtametės eglės ir pušys. Legandos bylojo, kad pirmasis upelį, einantį per mišką, atrado piemuo Žigla, kurio vardu vėliau giria vadinta. Upelis buvo skar dyje, tai tekėdamas garsiai gurėjo, ypač pavasariais. Jo balsą galėdavai girdėti už kelių šimtų metrų. Nė didelis jis buvo – įsibėgėjęs ir persokti galėdavai... Miške augo avietynai, žemuogynai, buvo daug grybų. Piemuo perėjo tą upelį, ištyrinėjo, o jo būta 10 km ilgio, ir po kurio laiko atrado, kad upelis ne tik gražioje, šimtamečiame miške esančioje rėvoje, tačiau stebuklingas, nes žaizdas gydė. Čia piemenys atgindavo gyvulius, skaidriame upelyje juos girdė. Žmogus nuo jo jau ir pasitraukti negalėjo, apsigyveno čia ir visiems Dievo stebuklą gyrė. Miškas buvo gražiai tvarkomas, retinamas, valomas, visų lankoma vieta. Jonas Aistis matė jį, kai kėlėsi per Nemuną į Kampiškes, prisiminė jį net tolimoje Amerikoje, vadino „mėlynuoju Žiglos šilu”. Mat atsispindėdavo jame Nemuno vanduo.

Elektrinę projektavę Maskvos inžinieriai manė, kad vandens telkinys bus naudojamas... pramonei žvejybai. Turėjo Kauno mariomis plaukioti žvejybiniai laivai, traukti pilnus žuvies tralus. Tad griovė viską ir darė tarsi futbolo aikštę. Pamenu, kai buldozeriai rausė dar nuo Pirmojo pasaulinio karo Rumšiškių bažnyčios šventoriuje palaidotų vokiečių karių kaulus, kai niekino gal 500 metų senumo miestelio kapines.

„Mano tėvelis Simonas Belazaras buvo iš pasiturinčių ūkininkų, turėjome daug žemės, šeima buvo gausi ir darbšti, visi puikūs dainininkai, moterys dar ir audėjos. Šeimai daug padėjo tėvelio sesuo, parvažiavusi iš Amerikos ir nupirkusi dukterėčiai sodybą Šilėnų kaime, greta savo tėvų ūkio. Joje ir aš ištekėjusi susilaukiau trijų sūnų ir trijų dukterų. Po tėviškės netekties ir kolūkių sukūrimų nuo bado gelbėjimosi slapčia namuose ausdamos ryškiaspalves skareles. Staklių neapleidau ir vėliau, išaudžiau netgi kraičius dukroms. Dirbome šeimoje visi, lyg būtutės avilyje. Auginom gyvulius, visada žydėjo gėlynai, buvo gražu ir švaru. Tačiau širdžiai mielesnių vietų nei tos, kurios liko marių dugne, niekur gyvenime neberadau...”

Esu užrašęs įdomius Nastės prisiminimus apie žmonių gyvenimą prie Nemuno. Apie sielininkus, išmintingus ir drąsius žmones, kurie praplaukdami upe bendravo su vietiniais, net vieni kitų vardus žinojo.

„Tėveliai ne kartą pasakojo, o ir aš pati gerai atsimenu Nemunu plaukiančius sielius, mūsų vadinamus *trioptais*. Keliasdešimt metrų ilgio sutvirtinti rąstai su vairu gale, aukštele iš lentų ir šiaudine palapine sielininkams, net rūkstančiu laužu. Sielininkai buvo gyvenimo ir bėdų matę žmonės, patyrę gamtos išdaigas, kurios didžiausia buvo prie Senųjų Dvareliškių *Velnio tiltas* iš akmenų Nemune su siauru, gal 8 metrų tarpu sieliams praplaukti. Tėveliai dažnai sakydavo, kad tų žmonių patarimų reikia klausyti. Sieliai dažnai sustodavo nakčiai Rumšiškėse ar priešais mus prie pat upės buvusiame Aštrage, kad *Velnio tiltą* praplauktų šviesiu paros metu. Kartą tėvelis pasakojo tokią istoriją.

TRYŠ SKAUSMO AKMENYS

Stanislovas Abromavičius

Nemuno slėnis nuo Rumšiškių šilo. Kitoje upės pusėje – Šilėnų kaimas ir Žiglos mėlynasis miškas, 1938 metai

Sėja jis žirnius smėlėtoje savo žemėje. Plaukia sielis, o sielininkas iš ten rėkia jam:

– Nesėk, žmogau, žirnių, nieko gero nebus!

– Ką čia šneki? Tai kada sėti?

– Jei pasėsi už keturių dienų, pirmadienį, tai naudos turėsi, o šiandien pasėti žirniai bus kirmi nuoti, mažomis ankštimis.

– Ką čia šneki, iš kur tiek daug žinai?

– Žinau, jei sakau...

– Neklausysiu tavo juokelių, sėsiu toliau.

– Nu nu, – atsiliepė jau nutolęs sielininkas.

Bet tėveliui jau neramu. Pabaigęs rėželį, eina namo, tariasi su žmona. Abu nutaria, kad reikia paklausti, o gal žmogus teisybę sakė. Ir ėmėsi kito darbo, o pirmadienį nuėjo užbaigti sėti žirnius. Ir ką jūs manot? Ankščiau sėti žirniai neužaugo, ankštys, dar žirniams nesubrendus, iškirmijo, kad net kulti neapsimokėjo, tačiau pirmadienį sėti – lyg iš paveikslėlio!..

Per Nemuną bendraudavom su ano kranto žmonėmis, pasišnekėdavo su jais, ar kas numirė, ar kas kita atsitiko, ar kur vakarėlis sužinodavo. Tai mes aštragiėčiams pranešam, tai aštragiėčiai mums pasako, tai Rumšiškių miesteliui pranešdavo. Pievelių kaimas anoj pusėj tik ant labai aukšto kalno buvo, pušynas, tai kai būdavo jie šoka, *grajina*, tai mes girdim... Susidainuodavom...”

Nastės Kučinskienės šeima 1958 metų gruodį perkėlė sodybą į Šlienavą. Vežė turtelį arkliais ir automašina. Valdžia, kurdama kolūkius, jau buvo nusavinusi ūkio pastatus, gyvulius, tai persikėlė namą, tvartą. Kiti kaimo gyventojai delsė, ir jau 1959 metų pradžioje buvo nusikėlė tik 5 sodybos, nes žmonės galvojo sulaukti pavasario. Tada atvažiavo valdžios siųsti darbininkai ir užkimšo visų trobų kaminus. Visi sukruto, turėjo daug nepatogumų. Medžius, kurie netiko perkėlimui, turėjo išsikirsti patys, tik šulinius griovė valdžia. „Ir mirdama pasakysiu *amen* tiems namučiams, kur mariose paskendo, nes tik Šilėnuose buvo tikri namai. O čia – viskas jau nebe taip, – taip šiandien kalba moteris. – O kai reikėjo išeiti iš savo namų, griuvom ant žemės, verkėm ir šaukėm. Numirti lengviau būtų buvę, nei tai išgyventi. Kažkada perskaitęs laikraštyje, kad Nemunas Lietuvoje pajudės aukštyn, tėvas sakė: aš šito jau nesulauksiu... Tąkart mums, jauniems, netgi įdomu atrodė – kaipgi tas Nemunas pasikels? Pagal marių pakrančių žymes ir dabar nesuklysdama galiu parodyti, kur būta Šilėnų. Pirmiau buvo Dvareliškės, paskui – Šilėnai, Pažiglys su miškeliu ir Žiglos upelis, už jo – Kampiškės. Iki

Kampiškių bažnyčios eidavome 4 kilometrus, o į Rumšiškių bažnyčią, išgirdę skambant varpus, dar spėdavome persikelti valtimi nepavėlavę į pamaldas...”

Ji visiems pasakoja, kad išvydo pasaulį nedidukėje kaimo ūkininkų Belazarų trobelėje. Ją priėmė jauki aplinka ir keletas dar visai naujų, nematytų ir nejustų žmonių. Kasdien susipažindama su pasauliu, atrasdama vis kažką naujo, nepaprasto. Viskas tada ją žavėjo, traukė, domino, todėl jaunystėje ji jau daug ko iš mamos išmoko, kai jai padėdavo. Paūgėjęs su visais eidavo dirbti į laukus. Taip Anastazija krovė kraitį gyvenimui. Būdama namuose iš mamos perėmė visą sukaupą patirtį: išmoko ruošti valgi, tvarkytis namuose, austi, verpti, susipažino su viskuo, ko ateityje prireikė. Ir dabar ji smulkiai prisimena visus savo gyvenimo įvykius. Jos žodžiais tariant – *tai neišdildomi prisiminimai*. Dar ir šiandien ji prasitaria, jog visiškai nesigaili, kad vaikystė jai atvėrė duris į suaugusiųjų pasaulį, suteikdama didžiulę naudą – gyvenimišką patirtį.

Būdama visai nedidukė, rudenį atėjus, linus išsibrukdavo, numindavo ir sėsdavo verpti. Ir taip, kol darbų nedaug, per visą žiemą iki pat Užgavėnių. Nuo Užgavėnių pradėdavo austi. Pirmiausia būdavo audžiami audiniai, kuriuos reikėdavo balinti ir tai darydavo sodams žydint. Dažniausiai drobės tiesdavo savo sode arba prie Nemuno. Ir jau daug vėliau, kai drobės būdavo baltos, jos abi su mama iš jų siūdavo viską, kuo rengdavosi visa šeima.

Padainuodavo, pasišnekučiuodavo ir tuo viskas baigdavosi, o nuveikto darbo vaisiai išlikdavo ilgam ir lydėdavo visą gyvenimą. Privertti audeklai ir drobės turėjo ne tik tą vieną buitinę paskirtį, kraičiui daug dėmesio buvo skiriama ir vestuvių metu, nes audeklai ir drobės rodydavo merginos darbštumą. Ir laiminga ta mergina, kuri sugebėjo verpti, nes, jei kuriai nesisekdavo, tai turėdavo prašyti kitos. Mergaitės augo dirbdamos, linus mindavo, brukdavo, verpdavo, šukuodavo, ausdavo servetėles ir tik tam, kad kraitis būtų didesnis, kad lengviau gyventų ištekėjusi. O ir išteketi mergaitė negalėdavo už to, kuris jai patikdavo. Anastazija Kučinskienė atsimena, kad viskas vykdavo prieš jaunosios valią, ir ne ji, o vaikinas pasirinkdavo nuotaką. Ir būdavo taip, kad atvažiuoja jaunikis su piršliu iš kito kaimo (gerai, jei jaunuolis gyvendavo netoliese, ir dar geriau, jei jis patinka jaunajai), susėda su tėvais už stalo, pasipērša, primeluoja tėvams, kurie viskuo ir tiki, nes ir kraičio didelio nereikalaui, ir pinigais pertekęs. O mergina turėdavo su visomis sąlygomis sutikti, ji neturėjo teisės prieštarauti, jai net nebūdavo leista sėstis prie to stalo, kur vaišindavosi piršlys su jaunikiu ir tėvais. Paprastai jaunoji mergelė tuo metu dirbdavo visus įprastus darbus: šerdavo gyvulius, virėdavo vakariene, verpdavo. Sutartinės tuo ir baigdavosi, o mergelės gyvenimas po šio vakaro iš esmės pasikeisdavo.

Nuo 14 metų eidavo į kaimo talkas. Vėliau gyvenimas lyg ir tekėjo sava vaga: kasdieninė namų ruoša, rūpesčiai, vargai. Kai jai buvo 12 metų, sirgo mama. Anastazija turėjo prižiūrėti mažą savo sesutę, atlikti visus darbus, kuriuos paprastai nudirbdavo mama. Po metų Anastazija dirbdama už du, pirmą kartą užminkė ir iškepė duoną. Dar po metų pasveiko ir mama. Tačiau Anastazija buvo gerokai paūgėjęs, todėl jos darbų našta nė kiek nepalengvėjo ir tada. Taip užaugo sesutė, taip ir pati Anastazija subrendo. Perversmas gyvenime ją pasitiko būnant jau 20 metų – ji ištekėjo, o vėliau išsikraustė iš būsimų marių dugno. Ištekėjo ji, aišku, už gero žmogaus, gyveno ne per didžiausiam pertekliu. Palaipsniui pasistatė nediduką namą, jį iširuošė, įrengė tvartą ir gyvuliams. Gyveno taikiai ir taupiai. Po kelerių metų susilaukė pirmojo sūnaus. Prasidėjo dar sunkesni vargai. Reikėjo prižiūrėti ir vaiką, ir visus namus. Taip laikui bėgant susilaukė dar penkių vaikų. Ir tada gyvenimas išties apsunko: reikėjo būti ne tik mama, žmona, bet ir namų šeimininke. Kai vaikai paūgėjo, sukūrė savo šeimas, sirgo vyras ir greitai mirė. O ji pati liko gyventi viena. Baisi netektis moterį pasitiko mirus vienam iš sūnų.

Pradėjusi dešimtą dešimtmetį, moteris vis dar aktyvi, nueina į moterų susibūrimus, pasakoja jauniems apie savo paskandintą tėviškę. Ir dažnai pagalvoja, kad vargai ir bėdos žmogų užgrūdina, skausmas piktas tik žiūrint į kitų nelaimes. O su savuoju ji sugyveno. Baigiasi žvyruotas kelias ir tie akmenėliai, o mes prašome Dievulio, kad ši šauni moteris sulauktų ir šimtojo gimtadienio. □

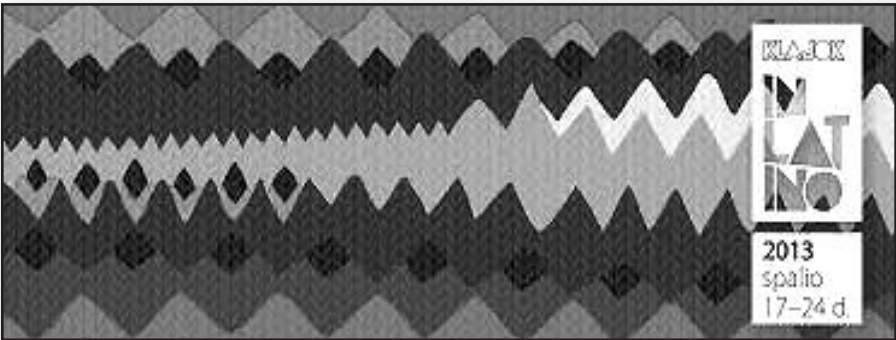
Kultūros kronika

2013 10 18 Vilniaus „Lėlės“ teatre įvyko spektaklio „Ne pagal šio pasaulio madą“ premjera (fantazija apie poetą Kristijoną Donelaitį). Spektaklis skirtas suaugusiems, inscenizacijos autorius ir režisierius – Rolandas Kazlas, dailininkė – Neinga Keršulytė. „Ne pagal šio pasaulio madą“ – tai ne tik spektaklio pavadinimas, bet ir Precentoriaus K. V. Šulco mirusiųjų metrikų knygoje padarytas įrašas: „Jis buvo [...] sąžiningas žmogus. Ne pagal šio pasaulio madą...“ (1977, p. 573). Aktorius ir spektaklio režisierius R. Kazlas, kuriam ir pačiam tinka šio pasaulio mados nesivaikančio etiketė, apie būsimą spektaklį sako: „Šiuo darbu noriu pažvelgti į Kristijoną Donelaitį ne į kaip mums visiems jau žinomą istorinę asmenybę, ne kaip į klasiką, seniai gyvenantį tik vadovėliuose ar chrestomatijose, o kaip į visada gyvą poetą, gyvenantį savo amžinus metus ir nuolat kuriantį juos, tarsi poemą. Jis ir jo kūryba, tai tarsi kažkoks sveikas pamatas mums, vis dar kalbantiems lietuviškai.“

2013 09 07 – 2013 10 31 VU Botanikos sode Kairėnuose vyksta unikalus ir kol kas vienintelis Lietuvoje žemės meno projektas „Gamta ir Menas“. Šio projekto tikslas – atrasti ir plėtoti meno, gamtos, menininko ir žiūrovo dialogą. „METAMORFOZĖS“ – tai dešimtoji šio projekto paroda, kurioje savo darbus pristato įvairiausių sričių menininkai (keramikai, skulptoriai, tapytojai, fotografai, floristai ir kt.). Didžioji dalis kūrinių yra žemės meno (*Land art*) darbai, kurie sukurti naudojant tik gamtines medžiagas, ir aplinkos meno (*Environmental art*) darbai, sukurti iš įvairių dirbtinių medžiagų, integruoti į tam tikrą erdvę, pritaikyti prie vietinio gamtovaizdžio.

2013 10 17 – 2013 10 24 Vilniuje vyko Lotynų Amerikos dienos. Jau aštuntus metus organizuojamame Lotynų Amerikos kultūros festivalyje buvo peno sielai ir kūnui – filmų, parodų, paskaitų, literatūros, šokių, nacionalinių patiekalų ir gėrimų degustacijų. Lotynų Amerikos kultūros dienų organizatoriai – tarptautinio kino festivalio „Kino pavasaris“ komanda ir Meksikos ambasada Švedijoje – tikisi, kad per savaitę buvo įmanoma pamatyti dalį Pietų Amerikos, bent truputį pažinti kelių šalių kultūrą: pasižiūrėti keletą filmų, paragauti nacionalinių patiekalų, paklausti muzikos, išgirsti literatūros kūrinių, sutikti įdomių žmonių, aistringai pasąskoti ir net įsimylėti... Meksiką, Argentina, Boliviją, Čilę, Venesuelą, Braziliją, Urugvajų... Dauguma renginių – nemokami.

Birutė Pūkelevičiūtė

Atkelta iš 2 psl.

Kūrėja jautė beribę žodžio galią, ieškojo naujos, patrauklios formos savo kūriniams. „Man paaikšėjo ir kiti gerieji prozos privalumai – ji ne tik suburia daug platesnį skaitytojų ratą, bet ir leidžia savo tekstuose įvairiopa nuotykiuoti: valia ten vaikytis humoro plaštakes, valia pro mikroskopą žvelgti į buities dulkeles, mazgyti žmoniškų santykių plonyčius siūlus, valia įsileisti į gamtovaizdžių ar miesto gatvių tapybą, kelti religijos klausimus ir netgi pasukti į lyrinius pasažus, jeigu tokie įgeidžiai rašytoją aplanko. <...> Lietuvių proza yra geriausia tada, kai ji yra poezija.“ Šiuo sakiniu Birutė ir apibūdina savo prozos knygas.

Tačiau pradžių pradžia buvo poezija: kūrė ją gimnazijoje Lietuvoje, Vokietijoje spausdino eilėraščius „Žiburiuose“, rašė ir Monrealyje. Poetas Henrikas Nagys tapo jos mokytoju, patarėju, recenzentu. „Juk jis iš tikro buvo mano ‘mentorius’; jis kažkokiu stebuklingu būdu išaiškino man tai, ko aš neįstengiau suvokti nei gimnazijoje, nei universitete. Būtent: kas literatūroje yra gerai ir gražu, ir kodėl gerai ir gražu. Jis tarsi atidavė man savo žinias...“ (1996 08 29).

Norėčiau priminti, kad H. Nagys buvo ne tik B. Pūkelevičiūtės, bet ir Zinaidos Nagytės-Katiliškienės (Liūnės Sutemos) pirmasis mokytojas. Knygoje *Lietuvių egzodo rašytojai*, redaguotoje K. Bradūno, tik šioms dviem moterims skirtos išsamios studijos. Plačiai aptariamų jų išleistos knygos. Negalima sutapatinti šių dviejų išskirtinai talentingų moterų, tačiau jų kūryboje įžvelgiami bendrumai. B. Pūkelevičiūtė debiutavo poezijos knyga „Metūgės“ 1952 metais. Liūnė Sutema išleidžia savo pirmą poezijos knygą „Tebėra tarytum pasakoj“ 1955 metais. Abi rašė tapybiškai: verlibru. Tiek Liūnė Sutema, tiek Birutė kreipė žvilgsnį į pirmapradę moterį – deivę, laumę, raganą. Poezijoje ryškūs mitologiniai, folkloriniai įvaizdžiai, atsiųgiama į pagonybės laikus. Tiek vienos, tiek kitos kūryboje buvo akcentuojamas moteriškasis pradai. Amžinos meilės ir mirties temos nuo seno buvo poezijos pagrindas. Šios temos ir buvo itin svarbios kūrėjoms. Rūpėjo ne tik branginti, išsaugoti, bet ir brandinti lietuvišką žodį svetimoje erdvėje.

B. Pūkelevičiūtės kūryboje išskirtinai atsiveria visas moters jautiminių galių vandenynas. Mąstymo ir raiškos stiliai ypatingi, keri savita metaforizavimo galia, neįprastai supoetinti vaizdai glaudžiasi vienas prie kito. B. Pūkelevičiūtės „Metūgės“ atnešė „savotišką perversmą“, tapo pirma intymios poezijos knyga lietuvių literatūroje. Mergaitiški sapnai pražysta į moters jausmingą kasdienybę. H. Nagys, skaitydamas jos kūrybą, tarsi įžvelgė pavojų... ir „pasiūlė mano vartojamą formą ‘aš’ pakeisti į ‘tu’: tai sakė nutolintų skaitytojų nuo tiesioginio atsigręžimo į mane asmeniškai. Pavyzdžiui, vietoj ‘aš esu lūšis, vilkė ir žalsvoji gyvatė’ – parašyti – ‘tu esi...’ Bet anuomet

aš buvau neapsakomai sąžininga: kaip gi galima keisti tai, kas parašyta?“ Iš tiesų, pasirodžius knygai, literatūros kritikai sutiko ją daugiau nei saikingai šaltai, ar, kitaip sakant, skeptiškai abejingai. Tačiau buvo ir atvirai žeidžiančių pasisakymų. Aplinkinių reakcija jaunai kūrėjai sukėlė skausmą ir nuostabą: „...esama ‘Metūgėse’ netgi jaunatviško pasmarkavimo. Ir apskritai: kodėl meilė laikytina nuodėme? Aš su erotika neturiu jokio konflikto. Meilė su savim supriešinti gali skaitantysis, jeigu jis turi vidinių kompleksų, ir jeigu literatūrinę išmonę pernelyg raidiškai supranta. <...> Tad gal ir aš nebuvau tu, kuo sakiausi esanti: ‘Aš esu vilkė, lūšis ir žalsvoji gyvatė’. A, jaunystė! Ji mėgsta laidyti į orą margaspalvius aitvarus: plevėnančius, trūkčiojančius, šokinėjančius vėjo bangomis.“

Po šių skausmingų vertinimų Birutė nutolo nuo poezijos ir tik po keturiasdešimt metų parašė ir išleidžia poezijos knygą „Atradimo ruduo“. Ši knyga ir vėl tapo tiek savo turiniu, tiek savo forma išskirtine lietuvių literatūroje. Literatūros kritikė Birutė Ciplijauskaitė savo straipsnyje „Birutės Pūkelevičiūtės vieta šių dienų moterų poezijoje“ („Naujasis židinys, 1995 m.) aptarė šias išskirtines knygas, tuo pačiu atitaisydama vyrų kritikų poeti padarytą skriaudą. „Nuo pat savo pirmosios poezijos knygos pasirodymo („Metūgės“, 1952) B. Pūkelevičiūtė užsirekomendavo kaip reto originalumo, didelės drąsos rašytoja, visai naujos poetinės kalbos kūrėja. Gal todėl ji ir nebuvo pasveikinta su priderama nuostaba ir džiaugsmu, ir nutilo ilgiems metams. <...> Šiandien žiūrint į šią pirmąją knygelę iš moterų literatūros ir feministinių teorijų perspektyvos, ji atrodo dar nuostabesnė, beveik feministiška ar net postmoderni *avant la lettre*. <...> Vienas iš moderniausių ir universaliausių moteriškų balsų. <...> svarbiausios feministinės teorijos, liečiančios poeziją, suformuluojamos tik aštuntame dešimtmetyje. Pūkelevičiūtė jas pralengia bent dvidešimtmečia metų, įnešdama lietuvių poezijos raidon daugiau laisvės tiek turiniu tiek forma.“

„Nesu ‘grynakraujė’ rašytoja, turiu tarsi dvi pilietybes. Kartais juokaudama sakydavau: literatūra yra mano oficialus vyras, o teatras – mylimasis. Daug sykių literatūrą esu palikusi; daug metų praleidau teatro glėby. <...> Išėivijos aktoriai, kaip pasakoje dvylika brolių, turbūt tikrai buvo žiezulingos pamotės užkeikti: net atsidūrę naujame žemyne, vadina mojęje ‘galimybės šaly’, jie atkakliai laikėsi įsikibę į lietuvišką žodį. Ši užsispyrimą reikėjo apmokėti: mums nemažai teko būti ne tu, kuo iš tikro esame,“ – rašė B. Pūkelevičiūtė.

B. Pūkelevičiūtės eilėraščiai yra išversti į ispanų (vertė B. Ciplijauskaitė), anglų (vertė N. Gražulienė) kalbas. Vienas jos eilėraščių iš rinkinio „Metūgės“ yra įtrauktas į pasaulinę poezijos antologiją. Šalia R. Frosto ir W. Witmano vardų yra ir mūsų lietuvių poetės Birutės Pūkelevičiūtės vardas. □